8°

Enthält elf Nummern.

M. G. H.

OVÅLDUGE TANKAR,

OM JORDENS

SVEDANDE

OCH

KYTTANDE

I

FINLAND;

SENARE DELEN,

Med wederbörandes tilstånd wid Kunglige lårosätet i Åbo, til allmän skårskådan

YTTRADE AF

PEHR ADRIAN GADD,

HIST. NAT. och OECONOM. MAG. DOCENS.

Och som et Academiskt snille prof, i stora Lärosalen därstädes förswarade,

Af

PEHR A. BARTHOLIN,

SÖDERFINNE.

Den 8. April 1754.

Åbo, Tryckt hos Directeuren och Kongl. Boktr. i Stor-Förstendömet Finland, JACOB MERCKELL.

10.

G. L.

Til efterkommande af låfwen och åliggandet, underställes här G. L. dit omdöme, senare delen af de owälduge tanckar, jag öfwer Swedande och Kyttandet i Finland yttrat.

Förut äro desse närings fång, til deras art, beskaffenhet, nytta och olägenheter utredde; nu undersökes hwad Rikets lag om dem förmäler, och huru de skola inskränkas.

Allmenna hushållningen i Samhällen, som den efter winst eller förlust med andre magter; lands orternes noga kännedom; samt landets naturliga förmåners til eller aftagande måste lämpas och rättas; kunna ock aldrig hushålds författningarne i et och samma Rike altid wara lika, utan blifwer nödigt at de ändras och förbättras.

Då Norden med sine skogsmarker, än war oupodlad; Indrägten af skogen nästan ingen, och grannarne henne icke tarfwade, kunde Swedandet och kyttandet med någon fördel öfwas: Men sedan nu skogarne härigenom blifwit utödda; nya näringars inrättande i wåra egne hemwisten, och naboernes behof, giordt deras nyttiande mera oungängeligit än förr, fordrar en skälig försigtighet, at om desse näringsfång, på annat sätt stadgas.

När i detta arbete, jag anför upgifter til Swedandets och Kyttandets inskränckning, som dels synes strida emot härtils utkomne förordningar, dels tyckes yrka på annan författning, än för brukelig warit; har alt sådant ock skedt, ej af sid-wördnad för lagen, ej af nyfikenhet eller kitslighet, at tadla allmenna stadgar och påbud, utan allenast, at i wälmening wid handen lemna, huruledes Landets och närings fångens närwarande tilstånd, fordra desse närings fäts inskränckning och alwarsamma upsickt.

Denne är afsickten G. L. af närwarande arbete; Och som hon är menlös och oskyldig, hoppas wi äfwen hafwa giort ofs tilförtiente dit milda omdöme och benägna uttydande.

§. 19.

At hindra skogarnes, igenom *Svedande* och *Kyttande* tilämnade allmenna utödande och undergång i Riket, har redan i äldre tider den lagstiftande mackten budit til, at sätta gränsor, for desse näringsfångs otidiga och skadeliga öfvande.

Så länge Hassel, Ek, och Bokskogarne underslödde landets Inbyggare i deras lifs uppehälle, blefvo de *igenom lagens myndighet* i synnerhet för alt svedande hägnade; Som detta kan ses af Konung Albrechts Skogs ordning för Hammar Triding i Trögd uti upland, af år 1369. och B. B. öst. G. Lag. XXX. flucken pag. 209.

Den stora Konung GUSTAV den första, som frälste vår frihet ur boijor och uprättade landets missvårdade hushålning, Hans, och dess värda efterträdares upmärcksamhet, hafva ock medelst utgifne förordningar dels skyddat alla fruckt bärande träd för et våldsamt svedande (*a*), dels ock aldeles instält det samma (*b*).

Tid efter annan, äro sedermera Svedande och Kyttandet *inskränckte*, samt har i Rikets lag, i allmenna påbud och förordningar medelst efterföljande omständig-

ſtändigheters i acktagande det i ſynnerhet ſökt vinnas.

1:o Hafver alt ſvedande på allmenningar och krono parcker blifvit förbudit. (*c*)

2:o I bergſlagen är alt ſvedande inſtält. (*d*)

3:o Ei får ſvedas utan föregående laga ſyn (*e*).

4:o Svedande tillåtes blott för mullbete, ſamt åker och ängs upodling (*f*).

5:o Utom hägnad får ingen ſveda utan Konungens Befallningshafvandes tilſtånd (*g*).

6:o Maſteträd, Timmerſtockar och bärande träd får ei afſvedas (*h*).

7:o Ei oſkipta marck utan allas ſamtycke (*i*).

8:o Svede får af husbonde ei gifvas tjenſtehion til lön (*k*).

9:o Lifsſtraff är ålagt dem, ſom af illvilja och karghet ſvedt til ſkogarnes utödande (*l*).

10:o At banemän til ſlike brotmål, ſå mycket visſare och lättare ſkulle kunna ertappas, har ibland och dulga böter för ſvedde bärande träd blifvit påbudne (*m*).

Alla deſſe värda författningar och förſiktighets mått, utmärcka nu den berömvärda omhugſnad, den *lagſtiftande mackten*, i vårt ſamhälle haft om ſvedandets och kyttandes *inſkränckning*: men med vördnad för lagen, och ömhet för ſanningen underſtår jag *dock* påſtå, at dels kan igenom deſſe omſtändigheters i ackttagande ännu *icke* heller *til fullo*, et för land och Rike fördärfveligit ſkogens och jordens brännande tilbörligen inſkränkas, icke heller är alt mögeligit och lämpeligit för ämbets männerne här

här i lands orterne at verkſtälla, ſom deſſe utgifne påbud och förordningar om ſvedande innehålla och påbiuda.

Bekant är, at här i Finland, ingen Jägerie betiening är på ſtaten, hvilken kunde behörigen hafva i ögnaſikte ſkogarnes vårdande; när altſå til ſvedefall ſkall ſke utſyning, blifver det efter B. B. XIV. Cap. 2. §. Kronobetienternes ſkyldighet at med tvenne nämdemän den ſamma förrätta. Deſſe Kronans betiente äro här i landet, krono fogden och länsman; Jagt och brofogdar kunna ock til en del derunder begripas. De förre, äro ſyſſleſatte med Kronans ingälders indrifvande; Kronofogden åligger redogörelſen för dem; De ſkola handhafva *Executions* verket; hafva upſikt öfver landets *Politie*; med et ord; ſluteligen afkunna näſtan alt, hvad i ſamhället ſtadgas och förordnas, ſamt främja verckſtälligheten af lag och utkomne förordningar; deſſas, på detta ſättet aldeles kringſkurne tid, kan altſå omögeligen tillåta, at i detta vidſträckta land (*), deſſe utſyningar dels kunna ſke med den laggranna urſkilning ſom i lagen är påſyftad, dels ock at de på alla orter af dem kunna perſonligen förrättas.

De ſenare åter, kunna ſå mycket mindre ovåldugt upföra ſig vid ſvede ſyner; ſom de af allmogen ſielf utväljes, antages och belönes. Til undvikande af menighetens miſsnöge, lämpa de ſig helre efter Jordägarens behag, vilja och afſigter; förutan alt detta, finnes ock hos deſſe i allmenhet märckelig briſt på kundſkap i det, ſom vid ſlike ſyner, ſå i anſeende til jord-

jordmonernes art, ſkogens beſkaffenhet, maſteträds urſkilning och dylikt mera aldeles oumgängeligit vore at veta, ſå at ock de förſiktigaſte och nyttigaſte anſtalter, ſom til hämmande af ſvedandets och kyttandets miſsbruk blifvit giorde, härigenom ſvigta i verkſtälligheten, ändamålet af förordningarne vardet förvändt, lagen kraftlös.

När den år 1748. för Åbo och Biörneborgs län med åland *projecterade* Skogsordningen framdeles kan blifva vedertagen, häfves då en hoper af deſſe nämde ſvårigheterne; I emellertid är för det allmenna hugneligit, at nu här i länet, medelſt Högvälborne Herr Landshöfdingen LILLIENBERGS förſiktiga anſtalt, ingen åbo i ſkären och de näſt intil gränſande Soknarne tilſtädes vitterligen ſveda, innan han behörigen beviſt $\frac{1}{4}$ del af förra ſvedelandet vara uptagit tilſtändig åker eller äng, och derhos förbinder ſig, at med den mark, han vidare åſtundar på det ſättet nyttia, likaledes förfara. I de långt up i landet belägne orterne, tillåtes det icke heller, med mindre på ſamma ſätt $\frac{1}{8}$ eller til det ringaſte $\frac{1}{12}$ del, af den ſvedde marcken til åker eller äng upodlas.

Beträffande det ſom anfördes, at medelſt de omſtändigheters i acktagande, ſom angående ſvedande i lag och förordningar härtils utnämde finnes, icke det ſamma heller ännu kan til fullo inſkränkas. Anmärckes,

1:o At hvad i allmenhet härtils i ſkogsordningar och andra påbud, om ſvedande ſtadgat blifvit, dermed är mäſt påſyftadt ſkogens befredande och ei annat.

2:o At rädda landets jord och marck för den, deſs

ſetmas

fetmas och bördighets utblottande, ſom medelſt et oförſiktigt ſvedande och kyttande föröfvas, dertil tyckes lagen ännu icke lämpat ſin myndighet och ſit upſeende; förutan någon urſkilning af ſvede och kytteſättens art, eller ſkilnad på jordmonerne, af den marck ſom ſkall förbrännas, äro deſſe näringsſätt tillåtne.

3:o Som beviſt blifvit §. 11. §. 17. och än utredas ſkall, at åker, äng och mullbete kan uprödjas med ſkogens beſparing, mindre möda och arbete igenom gräslindors upodling ſamt nyrödningar, än något ſvedande, och oförſiktigt kyttande §. 6. 15. §. 7. 16. tyckes deſſe närings ſätt utan landers ſkada än närmare kunna inſkränckas, än om dem ännu ſtadgat blifvit.

4:o När efter de nu i lagen utſatte förbehåll ſvedes, ödes ſkogen derigenom landet til ſkada på et aldeles onyttigt ſätt; Om ock hela den ſvedde marcken upodlas til åker, äng eller mullbete, ſvarar afkaſtningen af en på detta ſättet uptagen jord, knapt dock på 20. à 30. år emot ſkogens vårde, ſom derigenom blifvit afbränder.

Huruledes altſå ſvedande och kyttandet hädanefter, utan näringsfångens rubbning och Invånarenes olägenhet, än närmare må kunna inſkränckas, än härtils ſkedt är, derom vil jag nu korteligen, tils någon annan gitter det bättre göra, yttra mina menlöſa och välmenta tankar.

(a) Se Kung. GUST. I. bref til Småland om Ek och Bokſkogarne af d. 13. April 1537. Placatet af d. 28. Febr. 1558. Patentet af d. 1. Maj 1563. K. JOH. III. Ordinant, af d. 7. April 1569. och 1577. ſamt deſs Reſol. af d. 20. Jun. 1576.

Drot-

Drotning CHRISTINAS stadga, om skogarne af d. 22. Martii 1647. §. 12. samt dess stadga om bärande skogs-träd §. 4.

(b) Biafskedet af d. 3. Decembr. 1644. förmår, at alt svedande skall inställas. I alla lands ändar skall flitig upsyn hafwas at intet svedande tilstädes på de orter, som icke kunna uptagas til åker och äng. Se 1647. och 1664. års skogs ordning 21. 22. §. 1681. års husesyns ordning 20. §. 1683. års påbud om skogarne.

(c) 1647. stadg. om skog. 6. 8. §. 1664. Skogs ordnings 12. §. 1734. Skogs ordnings 5. §. 1739. års förklarning 4. §. 1734. års Lands-Höfdinge instruction 42. §. B. B. XIV. Cap. 5. §.

(d) 1647. Stadga om skog. 22. §. 1664. Skogsord. 12. 22. §. 1683. Påbud om skog af d. 19. Decembr. Förordningen om skogarnes Conservation i bergslagen af den 4. Decembr. 1722. 1734. års Lands-Höfdinge instruct. 41. §. 1734. Skogs ord. 25. §. 1739. års förklaring 15. §. Förord. om stångjerns smide af den 19. April 1740. 14. §. B. B. XIV. Cap. 5. §.

(e) Se 1681. års husef. ordning 20 §. Resolut. på allmogens beswär af år 1723. 42. §. B. B. XIV. Cap. 2. §.

(f) 1647. stadg. om Skog. 21. 22. §. 1664. års skogsord. 21. §. kusesyns ord. af 1681. 20. §. 1734. Skogs ord. 24. § 1739. års förklarning 15. §. allmenna lagen B. B. XIV. Cap. §. 2.

(g) 1647. och 1664. års stadg. om Skog. §. 14. 21. 22. 1684. års Reglemente. Resol. på allmogens beswär 1689. Res. på allm. beswär: 1723, 42. §. Resol. på allmog. besw. 1731. 24. §. 1734. Skogs ord. 24. §. 1739. års förkl. 15. §.

(h) Se 1664 Skogs ordnings 12. §, B. B. XIV. Cap. 1 §.

(i) 1647. Stadg. om Skogarne 19. §. 1664. års samma §. 1734. års Skogsord. 24. 26. §. 1742. års Byordning 24. §.

(k)

(k) 1664. och 1686. års legohjons stadga 7. §. och 1739. års förnyade legohjons stadga 5. Artic. 4. §.

(l) Se 1664. Skogsordn. 23. §. i 1734. års skogordnings 27. §. är detta dock lindrat, och straffas nu för tiden en slik, efter missgärn. Balk: XI. Cap. 3. §. med 40. par spö, eller 1. månads fängelse.

(m) Se 1664 års Skogsordnings 26. §. och förordningen om skogs eldar af d. 10. Novembr. 1690. Efter Resol. på allmogens beswär af den 28 Jun. 1731 och 36. §. samt Resolut. på Ridderst. och Adelens beswär af d. 12. Julii 1731. 1. §, äro desse böter dock nu afskaffade.

(*) Man hafwer tydeligit wedermäle derpå ock i detta Lands-Höfdingedöme. Ruowesi länsmans Districk är af 50. til 60. quadrat mils rymd, Se *försöket til en oeconomisk beskrifning öfwer satacunda Haraders norra del pag.* 9. Huru blir altså mögeligit at af en person, alla dessa utsyningar kunna förrättas, än mindre et så widt land hafwas under den upsikt, at ei andra ställen swedes, än blot de som lagligen dertil bliswit utsedde.

§ 20.

I allmenhet at påstå, det svedandet, utan affeende på orternes belägenhet och närings fångens art, borde nu straxt *inskränkas*, det vore ei annat, än rycka bröder ur munnen af en myckenhet folk och räcka en del landets Inbyggare tiggare stafven. Detta ändamålet, at de omnämde skadelige *svede* och *kytte sätten* aldeles förbiudes, bör väl med tiden erhållas, dess allmenna tillämpning är ännu dock ei gagnelig eller mögelig.

Med landets beskaffenhet och närings fångens *art*, tyckes vara bäst *öfverensstämmande*, om härom kanske på efterföljande sätt skulle förordnas.

sko

I:o At här i Finska skärgården; I alla näst intil hafvet gränsande soknar; I orter, hvarifrån medelst vatuleder, trävirke til hafs.kan utskeppas, borde förutan det i 22. §. beskrefne svedesättet, alt svedande och et oförsicktigt kyttande på det strängaste vara förbudit.

II:o På de tragter, hvarest landtman i proportion til hemmanens storlek verckeligen redan innehafver nödig åker och äng, eller medelst gräslindors uptagande har tilfälle til nya upodlingar, kunde på samma sätt desse närings sätt inställas.

III:o Vid bruk, Städer, mångbladiga Sågverk, och hvar til tiärubränneriers inrättning, samt denne varans lämpelige afförsel finnes tilfälle; synes skäligt, at likaledes desse näringsfång inskränckes.

IV. Uppe i skogsbygden, hvarest nu, Invånarenas mästa näring på svedande sig fotar, torde vara lämpeligast, at under förbehåll af mullbetes, åker och ängs upodling, af den mark som svedes, dem ännu 6. a 8. år tillåtes idkandet af svedesättet *Caski* §. 3. Efter denne tidens förlop kunde ock detta inställas; det i 22. §. beskrefne svede eller rödning sättet allment vedertagas, samt efter omständigheterne allmogen i en nyttigare skogens förädling inöfvas.

När jag påstår I:o, at de omnämde svedesätten och et fördärfveligit kyttande i skärgården, och de där til gränsande soknarne bör inställas, hoppas jag någon ei hafva ordsak, at obilliga detta mit påstående.

De många vida skallota och trädlösa skogsfält, som igenom svedandet på desse orter redan blifvit här-

härjade, utmärcka nödvändigheten af denna inskränkning.

2:o Brist och dyrhet på hved, timmer och Byggningsvirke vid hafskusterne tala om det samma.

3:o En för ödelagde skogar, allment tiltagande afsaknad på trävirke til skeppsbyggerier och andra slögde yrken, fortienar upmärksamhet och tidigt motande.

4:o Skogen bör på desse orter användas til ädlare bruk, än at hon för några få bördiga ax må upbrännas.

5:o I skärgården och de til gränsande orterne, underlstöder svedandet nu för tiden ei mycket Invånarena i deras lifs uppehälle; det kan på desse tragter väl umbäras; förutan indrägtigt fiskerie, har landtman här nog tilfällen, at öka sina jordägor både med det i 22. §. beskrefne svede, eller rödnings sättet som ock igenom lindors samt kärrs upodling.

6:o Förut är bevist, at också med mindre möda, kan åker och äng uptagas medelst nyrödningar och af lindor, än svedande, afkastningen vinnes säkrare och indrägtigare, skogen skonas; Bör då ei förnuftet här som annorstädes äga Herraväldet öfver en skadelig plägsed, bör ei det oket afskuddas, som vanan och forfädernes sedvänjor menigheten pålagt?

Inskränckningen, med desse skadeliga närings sätt, borde blifva aldeles allmän, och icke heller frälsemän, efter det allmenna lagen i B. B. XIV Cap. 4. §. samt 1734. års Skogs ordnings 24. §. förmår, tillåtas, at å frällejord sveda eller skadeligen kytta; Ty i fall på vanligit sätt,

sätt, detta anses för lofligit, gifver sådant en okunnig menighet otvungen anledning til de tankar, at under svedandet beror någon värckelig fördel och nytta, som igenom *privilegia Exclusiva* dem blifvit förmenter. 2:o är det ock emot ändamålet, hvarföre folck sammanträdt i borgerliga samhällen, om någon understätelig rättighet, skall kunna användas til landets allmenna skada. 3:o Ridderskapet och Adelen, som i dygd och välmening för et högt förtient fosterland, efterstr fva at lysa androm til efterdöme, kunna så mycket mindre åstunda en slik frihet, som förutan allmen skada och deras egen nachdel härunder beror.

Förutan det, at vid svedandets och de i 6. och 7. §. beskrefne kyttelättens allmenna inskränckning på desse orter borde i ackt tagas, alt det som Kongl. förordningarne nu innehålla, skulle kanske til ändamålet och mycket vara bidragande, om buds öfverträdarena på desse tragter och i skärgården antingen straffades med krops plikt, eller ock de beturgades med större böter, än de som olofligen svedde långt up i landsbygden. Ty at förstöra 2. a 3. träd i skärgården och de orter, der de äro oumgängeligast, bäst kunna förädlas, och med största fördel samt lätthet afsättas, är för det allmenna långt större skada, än om 12 a 14. uppe i Skogsmarker, där de ei kunna användas til så stor nytta, utödas.

2:o Dulgaböterne för skadde skogs träd, som blifvit aflyste, kunde kanske och med nytta åter införas.

För Ek, Bok, Ask, Apel, Oxel, Lön, och Lind borde de åtminstone erläggas; Inkomsten härat kunde användas til desse träds nya plantering, på det en så nyttig skogsväxt som de utgöra, ifrån landet icke må utgå, utan den i sitt tiltagande understödjas.

§. 21.

AT upte de skäl och omständigheter, som likaledes tilstyrka, at svedande och det omnämde skadeliga kyttandet, borde allmänt på de orter förbiudas, hvarest landtman i förhållande til hemmanens storlek värkeligen redan innehafver nödig åker och ängsmarck, som och hvar til gräslindors uptagande och kärr kyttandet kan finnas tilfälle, anmärckes.

1:o. Som svedandet och et förderfveligit jordenes kyttande, på slike orter ei endast understodier Inbyggarena i deras tarfver och lifsuppehälle, utan det mästa beror på åker äng och boskaps skötselen, äro desse näringsfång här aldeles onödige.

2:o Stora och vidlyftiga skogar tyckes uppe i skogsmarcken vara landtman onyttiga, i fall genom deras och jordens förbrännande, han icke får någon tilökning på sine sädes stackar: men 1:o är det emot naturens ordning, at för några få strå af en växts fortplantning, forgöra många 1000:de andra des foster. 2:o fast skogen nu ei är så indräcktig för landtman uppe i skogsbygden, kan den framdeles dock blifva långt nödigare Hvilken vet ännu hvar *Metaller* och nyttiga bergarter kunna finnas? Hvilken ser icke af landets belägenhet, at igenom strömfall och vattuleders

ders uprödning, til ſkogens fördelaktiga afſättning nog tilfällen framdeles kunna yppas?

3:o Kan af ſkogens ädlare bruk til allehanda ſlögde yrken, Korgmakeri, Svarfveri, Snickerier, harts kokning, kimroks och Pottaſke brännerier, en långt ſtörre vinning dragas, än om ſkogen upſvedes.

4:o Beck och tiärubrännerier, i fall de förſigtigt idkas, låfva de ock ſäkert ſina idkare med mindre möda och ſkogens beſparning, ſtörre vinning på desſe orter, än ſvedande och et fördärfveligit jordens kyttande §. 17. 5. Skulle ock vid tiärubränneriet antagas den förbättring ſom här nedanföre omnämnes (*), vore det ſamma 100:de falt för landtman indräktigare än någondera af desſe närings fången. Bonden behöfde härvid ei föra den klagan, at fråſten borttagit grödan på marcken; deſs flit ſkulle årligen förſäkra honom om en ymnig ſkörd, och en emot nerlagt arbete ſvarande afkaſtning och inkomſt.

5:o Ville landtman på de orter der han redan innehafver nödig åker och äng, än mera öka ſina jordägor, kan utan ſkogens utödande, Jordens utmärglande och fåfäng dagsvercks förſpilning, det ändamålet, ſom förut bevilt blifvit, lättare vinnas, igenom det i 22. §. beſkrefne ſvede eller rödnings ſättet och gräslindors uptagande, än något ſvedande och kyttande.

6:o Faſt til kärrkyttandet upgår 15. dagsvercken mera än til *Hucta* 2. §. 9. 5. §. 7. utmärglas dock ei deraf jorden (när det förſiktigt anſtälles) ſå illa, ſom af ſvedandet; ſkogen blifver igenom kärr kyttandet

ſkonter

ſkonter och en oländig marck, ſom förut gifvit anledning til fråſt och allmen miſsväxt, förvandlas til bördig åker och ängsmarck; förutan alt detta tarfves vid tilredningen af *Rieſkama* ock flere dagsvercken än kärrkyttandet 4. §. 5. 5. §. 7., ſå at hvareſt landtman har tilfälle til detta näringsſätts idkande, kan han ock härigenom beqvämligare utvidga ſina jord ägor och öka ſin åker ſamt ängsmarck, än med något ſvedande eller jordens kyttande.

(*) Såſom det hufwudſakeligaſte hwaruti tiärubrännerierne här i landet borde ändras och förbättras, wore 1:o at efter ſkadelig plägſed ei ung ſpäd tallſkog härtil måtte nyttjas, utan den ſom hunnit ſtörre ſtadga och mognad: 2:o Träden borde katas eller afbarckas längre up åt ſtammen än ſke plägar, ſom ock de få ſtå längre tid at kådas. 3:o Skatarne kunde af de til tiär hwed utſedde träden nyttias til Potaſke brennerier, eller anwändas til annan hushålls nytta. 4:o Alla ſom nyttia tallſkogar wid ſågwerck, borde förbindas, at af de, efter ſågſtockarne qwarblfene rötterne, tilwärcka tiära. 5:o Den af Herr Baron FUNCK beſkrefne Swenſka tiär och kolugnen är nödigt at allment wedertages. Afkaſtningen af tiärhweden winnes då ei allenaſt ſtörre, Skatar och qwiſtar kunna nyttias, utan ock tillika erhållas flere *producter*, ſamt den ädla ſkogen anſenligen beſpares.

§ 22.

Förutan det, at ſåledes igenom gräslindors uptagande, och kärrkyttandet, landtman både i ſkärgården, ſom ock der, han förut äger nödig åker och äng, deſs Jordägor med ſkogens beſparning, ſtörre fördel och mindre möda kunna ökas, än af ſvedandet och jordtorfvens kyttande, har jag här i landet ock

B2 märckt

märckt ännu, et fierde ſätt til åker och ångs marckers uprögning ei mindre fördelacktigt, än de förra. Det ſamma ſkulle Jag förmoda, ſå mycket mera af menige man antagas til allment bruk, ſom det har någon art af ſvedande i handalaget och åtſkilligt annat: men är i hånſeende til nyttan och följderne dock vida ſkildt ifrån det ſamma. Dermed tilgår på efterföljande ſätt:

1:o Afhugges ifrån den plats ſom til åker eller äng ſkall uptagas ſkogen til bränſle, timmer, byggningsvircke och andra tarfver; Stammarne af träden afqviſtas, och ſedan de blifvit använde til husbehof, hopbäres qviſtarne på Biörnmåſſe tufvorne eller andra tragter, ſom tiockaſt med måſſa bevuxne äro, och därſtädes förbrännes de på marcken til aſka.

2:o Aſkan ſom qvarblifver efter de förbrände qviſtarne utſkoflas och kringſprides jämt öfver hela marcken, ſå på de ſvedde ſom oſvedde ſtällen.

3:o De ſtällen, ſom äro mindre måſslupne upgräftas med en järnkratta, och ſkonas för alt brännande, at jorden icke må utmärglas och förſkämas.

4:o Marcken plöges med ſvede plogen, beſås med råg eller korn och med harf nedmyllas.

5:o Efter et ſäde nyttias det til äng, då gräſet emellan ſtubbarne, jemte de nyſs af träds rötterne upſkutne telningarne afhugges och inbärgas.

6:o Har ſkogen blifvit afhuggen med lång ſtubb, om våren när träden äro mäſt ſaftfulle, och i nedanet af månen, ſamt med *Veſſuri* eller qviſtyxan, de upſkutne nya telningarne ſtändigt afſtympas, kunna ſtubbar-

ſtubbar-

ſtubbarne efter 3:ne års förlopp gemenligen afrödjas; och då kan marcken ordenteligen uptagas antingen til åker eller äng.

7:o Dagsvercken upgår härvid til 1. tunnelands tilredning, förſta året.

	Dagsvercken.	
	hjon	öke
Til qviſtarnes hopſamlande, förbrännande och aſkans utſpridande -	8	
Jordens upgräftande - - -	12	
Plögning. - - - - -	3	3
Sädens nedharfning. - - -	1	1
Hägnaden. - - - -	10	
Sädens meijande. - - - -	8	
Stackande. - - - - -	2	
Hemſläpande. - - - -	3	3
	47.	7.
		54.

8:o Så länge ſtubbarne ei äro förrutnade, och deſſe nyrödningar nyttias til äng, är med deras ſkötſel ei ſtörre möda, än vid annan höbärgning: Men ſkola de uptagas til åker, fordras dertil ännu följande arbete.

	Dagsverck.	
	hjon	öke
Til ſtubbarnes afrödning - -	12	

Marckens

Marckens upbilande och plögning.	7	7
Sående, ſladdande och harfning -	2	2
Dikande. - - - - -	6	
Sädens meijande. - - - -	8	
Stackande. - - - - -	2	
Framkörſlorne. - - - -	3	3
	40.	12.
		52.

9:o At ſtändigt vid mackt hålla och ſköta, en efter 4:de året ſåledes til varacktig åker uptagen marck, fordras årligen, högſt, följande dagsvercken.

	hjon	öke
Til trefalt Plögning. - - -	4	4
Tvenne reſors harfning. - -	2	2
Sående och ſladdande. - - -	1	1
Til gödande. - - - -	10	4
Dikesrödning och hägnadens underhållande. - - - - -	5	
Sädens meijande. - - - -	8	
Stackande. - - - - -	2	
Framſläpande. - - - -	3	3
	35.	14.
		49.

10:o Skal én ſlik nyrödning åter uptagas blott til äng, upgår efter landets arbetſätt, dertil ei mera dagsvercken, än Til

	hjon	öke
Til ſtubbarnes afrödning - -	12	
Dikningen - - - - -	6	
Hägnadens. förbätring. - - -	5	
	23.	

Afkaſtningen af deſſe nyrödningar, när de på omnämde ſätt hanteras, är anſenlig, och har altid landtman mäſt för dubbelt mindre dagsvercken, långt ſtörre inkomſt af deſſe, än något ſvedande eller Jordtorfvens kyttande. På några ſtällen brukas nu redan denne hantering i ſkärgården ock i Norra orterne af Öſterbotn (a); önſkeligit är, at detta uprödnings ſätt måtte blifva allment kring hela landet, då ſkulle ſäkert ſkogen blifva mycket beſparder, och Jorden ei ſå illa utmärglas och blottas på ſin fetma och bördighet, ſom medelſt annat ſvedande ſke plägar.

(a) Se Herr Probſten BACKMANS berättelſe om detta, införd i Herr Mag. PAZELII lärda Diſput. om Öſterbotniſka äng och åker ſkötſelen. pag. 37.

§. 23.

SEdan nu ſåledes beviſt blifvit, at igenom gräslindors uptagande, kärrkyttandet och detta nyſs beſkrefne uprödnings ſättet, kan med mindre möda och ſtörre vinning landtman upodla ſin marck, än igenom ſvedande och Jordtorfvens kyttande, tyckes blifva angelägit och aldeles nödigt, at förr deſs heller deſſe näringstång inſtälles. För de längſt up i Norr

Norr belägne Socknarne och skogstragterne, måste dock tils vidare utdrägt på tiden ske något undantag.

1:o Finnes på desse orter för ymnig skogväxt och en stenig oländig marck, ei tilfälle til ny åker marcks uptagande igenom gräslindors upplögning.

2:o Det i 22. §. beskrefne uprödnings sättet, kan här ännu icke heller verckställas, så vida Inbyggarenes behof af bygningsvircke och hved hygge ei tilfullo förmår gifva utrymme til sådant rödie sätt.

3:o I rothugning, kärrkyttande, Beck, Tiäru, Kimröks och Potaske brännerier, Hartskokning, och träflögder felas desse ännu dels kundskap dels ock handalag.

4:o Fotar sig, som förr anmärckt blifvit, Invånarenes hela hushålning i desse orter på svedandet, och hafva de mäst deraf sitt uppehälle, samt finnes de ibland för detta närings sätt ock vara skattlagde. Uppe i skogs bygden måste altså någon tid ännu svedandet tålas; Tilrednings sättet deraf tyckes dock i åtskilligt tarfva en billig ändring.

Svedesätten *Hucta*, *Pykelämaa* (*a*) och i synnerhet *Riesskamad*, hvarmedelst i mannaminne et och samma ställe 2. á 3. resor svedes, kunna intet för deras svåra följder och olägenheter tillåtas; lämpeligare är, at svedandet *Caski* §. 3. och det som kallas *ylipalo* (*b*) emellertid brukas; Både nedmyllas derigenom utsäder, som ock hanteras skogen försigtigare, samt med större sparsamhet, än vid annat svedande.

Under den tid, detta svedandet ännu uppe i Skogsbygden måste tillåtas, borde dock med största efter-

eftertryck menige man handhafvas och tilhållas, at vid dess öfvande, ställa sig de försicktighets reglor til obrotslig efterlefnad, hvilka i skogs ordningarne och andra allmenna påbud redan för detta omnämde äro.

Såsom, 1:o at innan sveden itändes, näststående skogen först undanrödjes.

2:o At grannarne tilsäges då man täncker sveda.

3:o At svedelandet omdikas.

4:o At vatn är förhanden til eldens släckande.

5:o At sveder i storm ei itändes.

6:o Den som all denne försiktighet icke i ackt tager, och svedandet likväl utan skada aflöper, må icke dess mindre för öfvad oförsiktighet näpsas (*c*).

Förutan alt detta, tyckes ock en lika granlaga upsikt deröfver fordras, at

1:o Efter det Högvälborne Herr Lands-Höfdingen Lillienberg här i länet börjat, altid til åker beteshage eller äng någon del af sveden upodlas.

2:o Et ställe må ei flere resor svedas, än en gång.

3:o Ei stenrösen eller bergacktiga orter.

4:o Ei granskog, som vetter ifrån åkrarne åt norr, eller den barrskog emellan dem och något kärr kan vara belägen; ty derigenom hafva ofta de orter blifvit förvandlade til fråst nästen, som det dock aldrig tilförene varit.

5:o All marck, som til Jordmon består af mo, sand, örjord, rö-gäs och hårdlera, Bleke, mergel eller klappur Jord, eller ock är *minerel*, bör för alt svedande skonas.

6:o I de sveder som til skogväxt qvarlemnes, är

är nödigt, at här ock där i svedelandet några friska löf och barrträn kring dikas, och desse lemnas oskadde til ny skogväxts befrödande (*d*). När på detta sättet 6. à 8. år, svedandet uppe i skogsbygden blifvit öfvadt, blifver innom den tiden nog så mycket åker och äng efter hemmanens storlek uptagit, at säkert alt svedande och skadeligit kyttande sedermera kan inställas.

Skulle ortens belägenhet gifva anledning til et fördelacktigt kårrkyttande, Beck, Tiäru och Potaske brännerier eller annan skogens förädling, kan ock innom denne tidens förlopp, så Inbyggarene meddelas kundskap om slike näringsslätts rätta idkande, de inöfvas i de handalag dertil fordras, som och det i 22. §. beskrefne nyttiga svede eller uprödningsfättet allment vedertagas.

(*a*) *Pykelämaa*, eller *Pykelicko*, är et swedesätt, hwilket brukas i Carelen. 1:o Nyttias härtil mäst torra moer, och heder, som med större eller mindre tallskog äro bewuxne. 2:o Träden af denne skog ombarckas, katas eller barcken aftäljes, så högt upp en karl beqwämligen räcker, och det til ½ alns längd. 3:o At löffkog wetter ifrån slike sweder åt Norr, derom är landtman mycket angelägen, och i synnerhet, at den icke må af någon nedhuggas, emedan frön ifrån en slik skog, til ny löffkogs-wäxt på heden eller moen, sedan tallskogen förwisnadt och förtorkat, skall kringspridas. 4:o Denne afbarkade skogen lemnes således, til förwisnande och aftynande ibland orörd hela 20. åren, innan den af näst stående löffkogs fröen planterade och upwuxne späda unga skogen på heden, kan affwedas; har dock förut, något ämne til löffkog ibland tallskogen warit, kan ett slikt til swede ämnatt ställe, snarare nyttias. 5:o När Swedefallet skall ske, nedhugges, den på moen och heden upkomne späda löffkogen med de mindre tallarne och upbrännes, samt i öfrigit,

öfrigit, hwad Plögning, säende och harfning angår, förfares mäst härmed som med *Hutta*, §. 2. N:o 4. 5. eller ock någon gång hanteras det lika som *Caski*, §. 3. N:o 3. 4. 6. 6:o Afkastningen äfwentyrar mycket, äfwen som i *Hutta*.

Som moo och sandhedar, äro allmännaste jordmonerne i desse Sweder, N:o 1. och slike jordmoner af swedandet mäst skadas §. 9. är tydeligit, at marcken på sin fetma, igenom detta swedesättet aldeles utblottas. Skogen förstöres samt skadas ock så mycket mera, som förutan den späda löfskogen, och annan allmen tallskog på moer och heder härigenom aldeles onyttigt ödes och förspilles, N:o 4. 5.

(*b*) *Ylipalo*, är et swedesätt, som öfwes i Norra delen af *Carelen*, såsom *Ilomantz. Pielis*, och några andra til gränsen belägne orter; Tyckes mäst uti alt, efter de beskrifningar jag erhållit, så til skogen som swedesättet, wara et med *Caski* §. 3. Skilnaden til en del är dock deruti, at wid desse brukas til swede stora måswuxne granskogar som hysa en moacktig och fugtig grund.

Emedan utsädet i desse nedplöges och med harf nedmyllas, äro slike sweder drägeligare än de förenämde, allenast ei så mycket grof granskog skulle fördärfwas, samt at et och samma ställe ei för diupt swedes och brännes.

Om Begge desse swedesätten i *Carelen*, har i synnerhet oss lemnat gunstig underrättelse Herr JOHAN LAGUS *Wiburgensis*, hwilken såsom upmärcksam i hushålningen öfwer sin fädernes bygd, detta hast tilfälle at anmärcka.

(*c*) Förordningen om Skogseldar af den 10. Novembr. 1690. 1734. års Skogsordnings 28. §. B.B. XV. Cap. 1. 2. §.

(*d*) Se Riksens Högl. ständers Finska Deputations betänkande om Swedandet.

här

§. 24.

DEsse åro nu de tanckar, hvilka i anledning af samlade anmärckningar öfver Svedande och Kyttandet här i Finland, jag om desse näringsfångs art, beskaffenhet och inskränckning fattadt.

Intet svedande har jag kunnat billiga, oansedt nödvändigheten af dess inställande, efter så hvarje svede arts beskaffenhet i sär, landets belägenhet som ock näringsfångens särskilta tilstånd nu tidigare, nu senare är påyrckad vorden.

Af Kyttandet har icke heller något annat förtient bifall, än det, då måssar och sumpiga kärr försiktigt kyttas, och desse allmenna landets fråstnästen, til åker eller ängsmarcker upodlas.

Kan för det allmenna igenom det som nu anfördt blifvit, desse näringsfångs art och beskaffenhet något närmare ådaga läggas än tilförene, är mit ändamål vunnit, och mig en fägnesam upmuntran gifven, at äfven vidare göra försök med andra näringssätts utredande här i landet.

I emellertid önskes, at all otidig vördnad för skadeliga plägseder och sedvänjor må aftyna och förfalla! Rön och försök öke och underftödje vår hushållnings kunnist! mogen urskilning, snille och vett göre henne för det allmenna gagnelig! Trohet och enighet rote sig i allas hiertan! muntra sinnen, glada dagar uttyde allmen sällhet och välmågo!!

Geschichte

Rußland.

L